

## МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ

У статті розглянуто методичні підходи до оптимізації спілкування за допомогою проектування діалогічного простору, запропоновано систему методичних прийомів, які дають змогу сформувати діалогічний простір та стимулювати процеси групового та міжособистого спілкування, подано досліджену феноменологію діалогічного простору, технологічні когнітивні та комунікативні алгоритми, оновлене визначення міжособового зворотного зв'язку як когнітивно орієнтованого спілкування.

**Ключові слова:** діалогічний простір, міжособовий зворотний зв'язок, проектування діалогічного простору, методика проектування діалогічного простору, когнітивна організація діалогічного простору, комунікативна задача, загальний комунікативний алгоритм, спеціально орієнтовані комунікативні та когнітивні алгоритми, алгоритми зворотного зв'язку.

**Постановка та обґрунтування актуальності теми.** Підходи до оптимізації спілкування в сучасній практичній психології активно розвиваються, однак слід визнати, що вони розроблені в загальному вигляді. Як правило, це різною мірою систематизовані вказівки до здійснення прагматично орієнтованих комунікативних дій. Актуальним є завдання створення методичних підходів до оптимізації спілкування, орієнтованих на масштабніші когнітивні і прагматичні цілі та широкий соціальний контекст застосування.

**Аналіз досліджень та публікацій.** У сучасній психології формуються нові теоретичні моделі процесів спілкування, в контексті яких спілкування розглядається як сфера різноманіття ситуацій, взаємодії, стосунків та колізій [1]. Оскільки процеси спілкування багатоаспектні та багаторівневі, в поглядах дослідників є суттєві розбіжності [1]. Однак у царині практичної психології проблеми теоретичного та дослідницького плану не беруться до уваги і різноманіття позицій дослідників мало позначається на діяльності практичних психологів. Увага психологів-практиків постійно спрямована на низку процесів та феноменів спілкування, які прийнято вважати значущими у практичному плані. Щодо цих реалій спілкування практики є сміливо дієвими. Зокрема, найбільшу впевненість практичні психологи показують, використовуючи прийоми **міжособового зворотного зв'язку**. Багаторічний досвід практичної роботи перекоонує психологів, психотерапевтів, що залучення цього виду спілкування супроводжується позитивними змінами в процесах самопізнання, в розвитку соціального та комунікативного світу

особистості, стимулює усвідомлення моральних норм, сприяє досягненню вищих рівнів психічної регуляції та саморегуляції, сприяє активізації групових процесів, зокрема досягненню взаєморозуміння між учасниками спілкування [2; 3]. У процесі досліджень, які ми проводили, неодноразово уточнювалися характеристики міжособового зворотного зв'язку, його функції, феноменологія [2; 3].

**Виділення невирішених аспектів проблеми.** Результати дослідницької роботи [2; 3] дають змогу розглянути нові орієнтири у вивченні цього аспекту спілкування. Важливо зазначити нашу точку зору: спілкування, в якому домінує міжособовий зворотний зв'язок, перетворюється на особливий вид спілкування, а саме: *когнітивно та інформаційно орієнтоване спілкування*, завдяки якому аналізуються, деталізуються, формуються моделі соціальної поведінки, репрезентації особистого досвіду та розвивається суб'єктна психічна реальність. Тож на основі досвіду досліджень [2; 3], теоретичного аналізу праць сучасних психологів [4; 5; 6] виникла пропозиція виокремити спілкування, в якому використовується та посилюється зворотний зв'язок, як *діалогічний простір*. За своїм змістом, структурою, феноменологією спілкування в діалогічному просторі ми трактуємо як один із найскладніших різновидів спілкування та найвищий кульмінаційний момент групових процесів.

Ідея вивчення та проектування діалогічного простору повною мірою відповідає тенденціям розвитку психологічної науки. Останніми роками поняття соціально-психологічного простору використовується дедалі активніше [4; 5; 6].

Концептуальні підходи до вивчення соціально-психологічного простору розвивають такі авторитетні дослідники, як А. Л. Журавльов [4; 5], В. П. Казміренко [7; 8]. Поняття ж діалогічного простору є достатньо новим і поки що не дістало широкого застосування в соціально-психологічних наукових розвідках, хоча діалогічний підхід і далі розвивається [7; 8; 9; 10; 11; 12]. В процесі нашої дослідницької роботи викристалізувалась ідея методики проектування та організації діалогічного простору та використання його можливостей.

**Мета статті** – розглянути методичний підхід до оптимізації спілкування – *методику проектування діалогічного простору*.

#### **Завдання дослідження:**

1. Визначити методичні принципи проектування діалогічного простору.
2. Охарактеризувати систему методичних прийомів, які дають змогу сформувавши діалогічний простір та стимулювати процеси групового та міжособистого спілкування.
3. Описати феноменологію, яка досліджена за допомогою розробленого практичного та технологічного інструментарію.

**Основний виклад матеріалу.** *Проектування та проведення активного групового зворотного зв'язку, цільовим чином орієнтованого у реальній групі, ми називаємо організацією діалогічного простору.* Методика являє собою варіант соціально-психологічного тренінгу в реальному соціальному контексті, вона спрямована на оптимізацію зворотного зв'язку, і в її реалізації закономірності буденного спілкування відіграють визначальну роль. Діалогічний простір для групи – це тренінг-самодослідження за її власною ініціативою або ініціативою практика будь-якого профілю (педагога, управлінця, практичного психолога) з метою досягнення вищого рівня розвитку, розробки актуальних когнітивних моделей соціальних об'єктів.

**Методика діалогічного простору** – це проектування моделі спілкування та її реалізація на основі попереднього визначення (проектування) *когнітивного підґрунтя спілкування* з метою розвитку соціальної групи та її діяльності. Функція діалогічного простору полягає у вдосконаленні та ускладненні концепції групового життя та різних його аспектів. Діалогічні простори можуть спрямовуватися на розробку *когнітивних моделей* (людей, спільнот, соціальних об'єктів, явищ, відносин, культурні та історичні події, ідеї, уявлення, ідеали), на їх оновлення, перегляд, переоцінку, ротацію, руйнацію, відсів або стабілізацію, довершення, структурування. Практично це організація спілкування за певними правилами, однак на відміну від соціально-психологічного тренінгу психолог виступає не як автор процесу

спілкування, а як один із його учасників, для якого визначені правила та норми, а весь контекст спілкування є заданим. Метафорично висловлюючись, діалогічний простір – це спектакль комунікацій, де всі ролі – головні, а п'єса має свій визначений сюжет, який не знаходиться та конструюється, як це має місце в соціально-психологічних тренінгах.

**Особливості застосування методики та процедура.** При проектуванні діалогічного простору має визначатися його мета (*комунікативна задача*), засоби її досягнення (*загальний комунікативний алгоритм, спеціально орієнтовані комунікативні та когнітивні алгоритми*) та обов'язково *алгоритми зворотного зв'язку* (як і в якій формі має здійснюватися зворотний зв'язок, які лінії зворотного зв'язку будуть задіяні). Відмінність між звичними для практиків тренінговими процедурами полягає в тому, що діалогічний простір – це комунікація за правилами, які зрозумілі для членів групи (партнерів по спілкуванню) і навіть, що є найкращим варіантом, визначені учасниками спілкування, а психолог виступає як учасник (і лише іноді як консультант), а не як експерт.

Діалогічний простір – це різнопланові обговорення, доповнені інтенсивним зворотним зв'язком у реальному груповому контексті, які мають знаменувати переходи між певними етапами групового життя та розвитку. Іншими словами, діалоговий простір для групи – це тренінг-самодослідження за її власною ініціативою або ініціативою практика будь-якого профілю (педагога, управлінця, практичного психолога) з метою досягнення нового рівня розвитку, а такою метою перш за все є масштабна когнітивна модель реальності. В діалогічному просторі змінюється функціональне призначення зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок виступає головним чином не як міжособистісний, а як діяльнісно обумовлений, його визначеність сферою міжособового спілкування значною мірою блокується та нейтралізується встановленими правилами діалогічного простору.

**Аналіз результатів досліджень та практичної роботи.** Ефективність діалогічного простору, як свідчить узагальнення практичного та дослідницького досвіду проектування діалогічних просторів [2; 3], визначається такими чинниками.

1. Логіка формування діалогічного простору – це організація інформаційного процесу на основі взаємоорієнтованого діалогічного спілкування. При цьому завдання практика – визначити оптимальність моделі обміну інформацією та комунікативними діями. При проектуванні діалогічного простору психолог (чи інший практик) може втілювати в

- життя ті моделі комунікативного процесу, які, на його думку, йому під силу [1]. Принаймні, завжди можна скористатися традиційною лінійною моделлю. Основна мета – розгорнути груповий дискурс і визначити способи об'єктивації реальності.
2. Правила спілкування в діалогічному просторі зумовлені загальними закономірностями спілкування [13].
  3. У діалогічному просторі відповідно до закономірностей комунікативного плану має бути створено спільний тезаурус (користування тими самими поняттями (концептами)), визначено основний зміст повідомлень, норми «дозування» повідомлень та задано пріоритет норми досягнення максимально повної картини реалій (стосунки не є метою діалогічного простору).
  4. Відповідно до закономірностей інтерактивного процесу в реалізації діалогічного простору має бути задано і зафіксовано основний вимір інтерактивності – міра директивності чи прихованості регулятивних дій, форми надання допомоги, підтримки, консультацій (в цьому реалізується зняття екзистенційного призначення спілкування на відміну від тренінгової процедури).
  5. Відповідно до закономірностей соціальної перцепції мають бути визначені умови взаємосприйняття та розуміння, а саме: орієнтація процесів на формальні чи неформальні сфери активності, задана відповідна міра мотивування на формування емоційно наповнених міжособистих стосунків.

Організація діалогічного простору відповідно до орієнтації на наступні цілі забезпечує такі результати:

*Мета:* створення інформаційного сховища (групової пам'яті). *Результати:* наповнення простору інформацією, поширення необхідної інформації, оцінок, коментарів, «розбір польотів» та проектування майбутнього (групові цілі, засоби їх досягнення, оновлені очікування).

*Мета:* «оновлення» реальності. *Результати:* створення та оновлення бази вражень, оцінок, критичних суджень як чергового додатку до групової пам'яті, як поступові кроки до нової когнітивної моделі реальності, в якій є нагальна потреба.

*Мета:* нормування соціально-психологічної та комунікативної реальності. *Результати:* утвердження нормативних еталонів, підтримка правильності поведінки, діяльності та оцінка сфер, що вимагають поліпшення, визначення векторів оновлення регулятивної матриці нормативних еталонів.

*Мета:* визначення конструктивності набутого досвіду. *Результати:* фіксація оцінок та ко-

ментарів щодо набутого досвіду, визначення змісту інформації, як покращити власну ефективність, поширення інформації в оточенні.

*Мета:* психотерапія та гармонізація міжособових стосунків. *Результати:* вирівнювання стосунків, психотерапевтичне екзистенційне очищення (лікування ран, зняття провини, каяття, прощення), підвищення самооцінки учасників спілкування.

*Мета:* створення спільної картини подій та утвердження «остаточної» психологічної правди про учасників. *Результати:* затвердження соціально-перцептивних портретів (групової думки про сильні і слабкі сторони учасників).

*Мета:* визначення алгоритму групових дій. *Результати:* структурування черговості групових дій (першочергові, наступні дії, їх порядок); поступова перевірка групового та сформованих індивідуальних алгоритмів; визначення, чи збігається загальне сприйняття із власним (окремим) сприйняттям програми дій, фіксація наявних суперечностей програм дій.

*Мета:* вивчення альтернативних способів поведінки. *Результати:* репертуар програм, дій алгоритмів, визначення їх можливих комбінацій.

*Мета:* соціально-перцептивні корекції. *Результати:* переоцінка того образу, що людина транслює іншим, перебір пропозицій.

Таким чином, методика діалогічного простору допомагає вирішувати низку практичних завдань: досягненні нової соціально-психологічної реальності, нового рівня розвитку групи, формування світотворчої активності групи та її членів. Засобом цих змін є зворотний зв'язок та когнітивна основа діяльності, утворена за його допомогою в діалогічному просторі.

Зворотний зв'язок – це умова нормального розвитку та функціонування як особистості, так і групи, тим не менш його закономірності є складними, тож проектування діалогічного простору має бути методично правильно побудовано та враховувати перш за все закономірності самого зворотного зв'язку. Продуманий, конструктивний, вміло поданий зворотний зв'язок є своєрідним соціально-психологічним дзеркалом, в якому учасники демонструють один одному групове чи індивідуальне бачення, досліджують його з метою оновлення когнітивної моделі життя (діяльності, спілкування, відносин).

Одна з важливих умов, які визначають ефективність діалогічного простору, – це психологічний захист його учасників. Має бути забезпечено право вибору та протидія агресії зворотного зв'язку. *Агресія зворотного зв'язку* полягає у вимозі невмотивованих негайних змін, нав'язуванні людям уявлень, вимог, у висуванні нормативних імперативів. Це протидія множинності знання і в

когнітивному плані – егоцентрична позиція, що полягає в усіченні (фрагментизації, звуженні) мисленнєвого процесу, і врешті-решт завершується егоцентричною продукцією (хибами пізнання та розуміння). Такі особливості тим не менш не можуть заперечувати того, що кожна людина має право прийняти чи відкинути зворотний зв'язок, право зберегти свої уявлення, право брати до уваги поради чи протестувати проти них.

Конструктивний зворотний зв'язок дає учасникам нову інформацію про них самих. Практику слід бути готовим також до того, що навіть конструктивний зв'язок не подіє в проєктованому напрямі або матиме небезпечні наслідки (роздратування, погіршення стосунків). Однак знання його закономірностей є запорукою успіху в проєктуванні та організації діалогічного простору. Тож практикам насамперед слід зрозуміти проблему зворотного зв'язку та визначити найважливіші практичні дії з урахуванням його базових закономірностей. Важливо розуміти та враховувати феноменологію зворотного зв'язку в спілкуванні. Доречним буде короткий екскурс в дослідження цієї проблеми та вивчення низки праць, де ці питання висвітлено. Важливо ознайомитися з результатами наших досліджень (за період з 1987 по 2010 роки) зворотного зв'язку в експериментально організованих ситуаціях та в груповому динамічному процесі, які необхідно враховувати в практичній роботі і в організації діалогічних просторів [2; 3]. Ці результати були частково отримані в минулих дослідницьких проєктах, заново експериментально верифіковані та доповнені в останні роки в процесі розвитку діалогічного проєкту в когнітивній психології спілкування [1; 2; 3].

У наших дослідженнях та практичній роботі встановлено групи феноменів, до яких ми вважаємо доцільним привернути увагу як практиків, так і дослідників [2; 3].

За зворотного зв'язку, достатнього за обсягом, значущого та достовірного, члени групи більш позитивно сприймають один одного та нових людей. Якщо члени групи розчаровані у зворотному зв'язку, розвивається негативне ставлення до партнерів та нових людей, які спілкуються з групою. В процесі надання особі зворотного зв'язку позитивні трансформації можуть відбуватися в різних осередках когнітивної системи суб'єкта, в тому числі в значно віддалених від актуально використовуваних еталонів.

Діалогічний простір порушує логіку звичного соціально-психологічного мислення, тож усім учасникам спілкування слід презентувати особливості нових орієнтирів, які актуальні в діалогічному просторі, і протиставити їх бар'єрам та

обмеженням, які стали звичними для групи (особи). Інакше одні учасники отримають ще більше можливостей, а інші вийдуть із діалогічного простору без вагомих результатів.

*Слід зробити загальне практичне застереження.* Важливо усвідомити, що хоч би яким за своїм змістом був діалогічний простір та які прийоми й алгоритми зворотного зв'язку використовувалися, спілкування в діалогічному просторі має характер «психологічного» тайфуни (когнітивного, емоційного, регулятивного), і психологічна особиста та соціально психологічна реальність у результаті його надходження стануть іншими. Практично це означає, що при організації діалогічного простору слід діяти вдумливо і бути готовим до різноманітних імовірних наслідків. Слід звернути увагу на реалії буденного комунікативного досвіду. Можливо саме інтуїтивним прозрінням соціально-психологічного мислення, що можуть проявитися непрогнозовані наслідки спілкування, пояснюється та обережність, до якої привчають людей у процесі соціалізації, і достатньо сувора ритуалізація зворотного зв'язку в суспільному, груповому та особистому контексті. Працюючи в діалогічному просторі, так само необхідно неухильно ритуалізувати необхідні форми зворотного зв'язку та фіксувати їх наслідки. Комунікативні алгоритми й алгоритми зворотного зв'язку в діалогічному просторі мають бути чітко визначені (ритуалізовані).

Діалогічний простір, слід визнати, – це складна технологія, що вимагає значних затрат енергії, часу, взаємних координованих зусиль всіх учасників. На початку фахівець може діяти без визначеної мети, будуючи діалогічний простір просто як можливість цікаво провести час. Тим не менш, слід враховувати в подальшому, визначати змістовно та впроваджувати такі технологічні (когнітивно-комунікативні) алгоритми:

- створення атмосфери позитивного очікування;
- інформування учасників про можливості розвитку та саморозвитку;
- тестування діалогічного простору, попередні мікропростори (перед заглибленням в тематично та цільово орієнтований простір);
- створення прескрипторію діалогічного простору групи (визначення та обговорювання позицій, підготовка тем, сценарію, дій) та його інструментування;
- формування традиційного алгоритму спілкування та його варіацій;
- методи вербалізації (обговорювання) стратегій, практик та відчуттів;
- експертні процедури оцінки спілкування, дій учасників та аналізу діалогічного простору

(розгортання, дії учасників, інтерпретація, моделювання наслідків);

- зупинка діалогічного простору та фіксація результатів;
- рефлексія учасниками власної участі (почуття, думки, дії);
- тренування дій, які постали як найбільш складні, проблемні.

У цілому технологія діалогічного простору передбачає здійснення описаного набору технологічних алгоритмів через декілька (від одного до п'яти) спеціалізованих алгоритмів, де завдання мають повторюватися в певній послідовності. Найважливішою умовою успіху діалогічного простору, як завжди, є сам практик (педагог, психолог, управлінець), який має поєднати ці алгоритми в контексті реалізації своєї позиції та актуальної проблеми.

### Висновки

Діалогічний простір може бути проєктованим і мати місце в управлінні організаціями, у вузі, закладах освіти, у навчальній та виховній роботі в різних форматах: як *системно-діючий підхід*, як *елемент навчальної чи виховної роботи*, як *метод психологічної допомоги*.

Проведені дослідження та досвід практичної роботи переконують, що зворотний зв'язок слід розглядати як особливий вид когнітивно та інформаційно орієнтованого спілкування, як частину процесів соціально-психологічної реальності, яка є підвладною змінам, як у спонтанному, так і довільно спроектованому діалогічному просторі. Психологу-практику в роботі з будь-якими групами доведеться зустрітися з різноманітною феноменологією та самому переконатися, що така ситуація спілкування, як зворотний зв'язок, є особистісно емоційно значущою, що з нею пов'язані суперечливі переживання та своєрідні парадокси усвідомлення, що в цій ситуації формуються специфічні стратегії комунікації зворотного зв'язку (приховування інформації, переструктурування, прагнення до об'єктивності), нові когнітивні карти та моделі та виникають особливі потужні регулятивні ефекти. Ці особливості слід брати до уваги при організації діалогічного простору, спрямовуючи групу на когнітивне опрацювання та розвиток своєї соціально-психологічної реальності, впливаючи на групову детермінацію обсягу та якості зворотного зв'язку членів групи, створюючи *когнітивно комунікативні алгоритми* для цього. В діалогічному просторі під час спілкування учасники залучаються до процесу самопізнання, навчаються дивуватися соціальному світу, керувати собою і власним життям, вирішувати свої

проблеми самостійно, стають незалежними, сильними людьми.

**Рекомендації.** Методика діалогічного простору, яку презентує ця праця, стане в пригоді соціально орієнтованим практикам: психологам, педагогам, викладачам вищої школи, управлінцям, політологам, соціологам, соціальним працівникам. Зважаючи на те, що теоретичні основи та методичні деталі підходу потребують опрацювання значного обсягу наукових ідей, практичного досвіду, найбільш готовими до застосування методики та творчого її застосування на сучасному етапі, на наш погляд, є практичні психологи та педагоги. Однак методика буде корисною фахівцям у будь-якій царині суспільного життя, за умови їх зацікавленості та розвинутого соціально-психологічного мислення. Проєктування діалогічного простору є непростим, однак захопливим та творчим завданням. Кожен практик, що звернеться до проєктування діалогічного простору, зустрінеться з новими для себе соціально-психологічними реаліями і несподіваними можливостями їх трансформації. Свою діяльність та результати в діалогічних просторах практику доцільно співвідносити з моделями теоретичного, експериментального та методичного плану й емпіричними результатами, які є загальновідомими в сучасній психології.

**Перспективи подальшого дослідження.** Методика діалогічного простору є пропозицією до використання всього різноманіття інструментів діалогу, діалогічних можливостей, які не можуть бути вичерпними чи жорстко стандартизованими, тож у нашому варіанті може розглядатися як основа, як відправна точка для практиків, які можуть, своєю чергою, пропонувати приклади діалогічних просторів, діалогічних інструментів та розробляти їх і відпрацьовувати на самостійно обраних об'єктах та окремих когнітивних картах і моделях.

Запропоновані методичні підходи та прийоми є ефективними в діалогічному просторі в будь-якій групі. Їх не варто вважати специфічними для певного виду спілкування. Однак у професійній реалізації в конкретних випадках визначені загальні підходи, безумовно, матимуть свою специфіку. Для практичного психолога, як і для інших соціально-орієнтованих практиків (педагогів, соціологів, управлінців, політиків, соціальних працівників, підприємців), відкриваються можливості постійного дослідження та моніторингу групових процесів за допомогою діалогічного простору та нові горизонти діяльності, креативності, соціального оновлення та оновлення картини світу.

### Література

1. Гордієнко В. І. Моделі комунікативного процесу в сучасній психології та їхній потенціал у поясненні діалогічності спілкування / В. І. Гордієнко // Наукові записки НАУКМА. Психологічні, педагогічні науки та соціальна робота. – 2009. – Т. 97. – С. 55–60.
2. Копець Л. В. Зворотній зв'язок в процесах спілкування: оновлення підходів та методів дослідження / Л. В. Копець, В. І. Гордієнко // Наукові записки НАУКМА. Психологічні, педагогічні науки та соціальна робота. – 2008. – Т. 84. – С. 49–54.
3. Копець Л. В. Стратегії міжособового зворотного зв'язку: результати дослідження / Л. В. Копець, В. І. Гордієнко // Наукові записки НАУКМА. Психологічні, педагогічні науки та соціальна робота. – 2009. – Т. 97. – С. 50–54.
4. Журавлев А. Л. Социально-психологическое пространство самоопределяющегося субъекта: понимание, характеристики, виды / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко // Вестник практической психологии образования. – 2007. – № 2 (11). – С. 7–13.
5. Забродин Ю. М. Социальное пространство в исследованиях личности / Ю. М. Забродин // Социально-психологические аспекты адаптации и защищенности личности: материалы международного научного семинара. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2005. – С. 15–18.
6. Забродин Ю. М. Психологический анализ структуры отношений и динамики личности в социально-психологическом пространстве / Ю. М. Забродин // Поликультурное пространство образования: материалы международной научно-практической конференции / отв. ред. О. Я. Емельянова. – Воронеж : Новый взгляд, 2005. – С. 20–29.
7. Казміренко В. П. Формування діалогу як соціально-психологічна основа розвитку інтеграційних процесів у суспільстві: подолання кризи конфронтації / В. П. Казміренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К. : Міленіум, 2008. – С. 173–185.
8. Казміренко В. П. Засади когнітивної психології спілкування / В. П. Казміренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2009. – Т. 23. – С. 140–164.
9. Хараш А. У. «Другой» и его функции в развитии «Я» / А. У. Хараш // Общение и развитие психики / под ред. А. А. Бодалева. – М. : Изд-во НИИ ОПН АПН СССР, 1986. – С. 31–46.
10. Дьяконов Г. В. Психология диалога: теоретико-методологическое исследование / Г. В. Дьяконов. – Кировоград : РВЦ КГПУ им. В. Винниченко, 2006. – 693 с.
11. Флоренская Т. А. Диалог в практической психологии : наука о душе / Т. А. Флоренская. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 208 с.
12. Гордієнко В. І. Проблема діалогу в умовах реалій «психологічного суспільства» / В. І. Гордієнко // Наукові записки НАУКМА. Психологічні, педагогічні науки та соціальна робота. – 2008. – Т. 84. – С. 38–45.
13. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник : у 2 кн. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – Кн. 1 : Соціальна психологія особистості і спілкування. – 576 с.

V. Gordienko, L. Kopets

### METHODOLOGY APPROACHES TO DESIGNING OF DIALOGUE SPACE

*The article presents a methodology approaches to optimization of communication with the help of designing of dialogue space, it is proposed system of methodology procedures, which allow to form a dialogue space and stimulate processes of group and personal communication, it is presented exploring phenomena of dialogue space, technological cognitive algorithms, technological algorithms of communication, it is proposed updated definition of interpersonal feedback as cognitive oriented communication.*

**keywords:** dialogue space; interpersonal feedback, designing of dialogue space, methodology of designing of dialogue space, cognitive organization of dialogue space, communication task, general algorithm of communication, special oriented cognitive algorithm, special oriented algorithms of communication, algorithms of feedback.

*Матеріал надійшов 5 серпня 2011 р.*